

derism inte bör läsas fast vid äldre som kategori utan utgå från ålder, även om det också behövs ett särskilt fokus på kategorin äldre genom de negativa attityder och föreställningar som förknippas med denna specifika åldersgrupp. Detta diskuteras vidare i nästföljande kapitel med exempel på hur äldre och åldrande representeras i massmedierna. Författarna påpekar att individens självbild och synen på samhället har i allt större utsträckning kommit att påverkas av hur kategorier, händelser och processer gestaltas och representeras i medierad form. I massmedierna framställs ofta äldre människor som sjukliga och beroende av andra, utan eget handlingsutrymme. Även positiva utsagor om äldre tenderar att utgå från att de är undantag från ålderdomens negativa konsekvenser, även om författarna argumenterar för att man kan se att ålder i mindre utsträckning än tidigare kommenteras och lyfts fram i medierna.

Bokens två sista kapitel beskrivs som mer empiriska än de övriga. Även här är det kategorin äldre, dvs. hög ålder snarare än ålder generellt, som diskussionen utgår från. Det ena kapitlet skildrar åldrandet i en transnationell kontext där en ökad migration innebär att fler människor åldras och blir gamla i andra länder än där de levtt som yngre. Åldrandet belyses med utgångspunkt i kroppen i form av äldre migranters resor till det gamla hemlandet, där den åldrande kroppens förändrade förmågor kan förhindra återbesök. Resandet är beroende av kroppen och dess förmåga att förflytta sig. Författarna tar också upp migranters tankar om var den döda kroppen ska begravas och visar på kopplingen mellan plats och identitet. Det avslutande kapitlet tar upp hemmet och boendet; hem, ting och plats i relation till identitetsprocessen. Författarna påpekar bl.a. att synen på äldres boende präglas av en kvarboendeprincip, dvs. föreställningen att gamla människor anses vilja och må bäst av att kunna bo kvar i det egna hemmet.

Sammanfattningsvis ger boken en bra introduktion till kulturella och samhällsvetenskapliga perspektiv på åldrande och ålder i ett fält som i övrigt domineras av ett medicinskt synsätt. Andra halvan av boken har dock till största delen hög ålder och den särskiljande kategorin äldre i fokus. I och med att författarna visar på att de är medvetna om att åldrandet tenderar att förknippas med äldre människor, hade det varit intressant med tankegångar underbyggda av empiriska exempel från andra åldersgrupper. Barn och unga liksom gamla är ofta i fokus i åldersforskningen, vilket också författarna tar upp, och därför hade ett fördjupat resonemang om t.ex. medelålder som kategori varit betydelsefullt.

Likaså hade jag gärna sett en utökad argumentation om skillnaden mellan ålder och åldrande, hur de begreppen definieras och hur de relaterar till varandra. Möjligen kunde också kroppens betydelse framhävas ytterligare och få en mer mångfacetterad innebörd än vad den tillerkänns i boken. Även i de stycken när åldrande och ålder diskuteras i förhållande till kropp riskerar kroppen att framstå som ett diskursivt objekt, en fasad eller ett spelfält där ålder projiceras och görs, och som sådant separerat från det som är individen (läs medvetandets kognitiva processer). Det är först i kapitlet om migration som kroppsliga innebörder tar plats som en del av individen, t.ex. när den åldrande kroppen försvarar resande. Det hade varit spännande att se en utförligare diskussion om hur detta hänger ihop, just för att motverka frammanandet av en dualistisk föreställning om social/kulturell kontra biologisk ålder.

Åsa Alftberg, Lund

Thomas Ihre: *Abraham Bäck. Mannen som reformerade den svenska sjukvården*. Atlantis, Stockholm 2012. 230 s., ill. ISBN 978-91-7353-492-5.

Om sjukvårdsreformatorn Abraham Bäck hade varit verksam idag hade han förmodligen varit en medial celebritet och fått svara på all världens frågor i tv-soffor och dessutom blivit föremål för hemmahosreportage och inträngande intervjuer. I varje fall om man skall tolka Abraham Bäck's biograf, medicinaren och släktmedlemmen, Thomas Ihre. Bäck var nämligen författarens farfarsfarfarsmorfar. Ihre har själv varit kirurgchef och chefläkare vid Södersjukhuset i Stockholm och ordförande i Sveriges Läkarförbund och i Svenska Läkarsällskapet. Bäck har sedan tidigare inte varit föremål för någon ingående biografi, därmed inte sagt att hans betydelse för svensk sjukvård och dess organisation passerat obemärkt. Att biografen är särskilt förtjust i att Bäck spelade en stor roll för att kirurgin flyttade fram sina positioner som ett särskilt studieämne inom den svenska medicinarutbildningen går inte att ta miste på, då Ihre själv har kirurgisk specialistkompetens. Bäck's nära och förtroendefulla relation till Linné lyfts även fram som en röd tråd i skildringen och är av särskild vikt för dem båda. Ihre kan dock ha rätt i att Bäck hitintills varit mer känd som Linné's vän än som läkare och sjukvårdsreformator.

Efter gymnasieåren i Gävle tillbringade han sina

högre studier i Uppsala, där han skrevs in i september 1730. Han fann sig mest tillrätta med de fysikaliska och matematiska vetenskaperna vid sidan av studierna i teologi. Bäck var en varmt troende person. Studierna vid Botaniska trädgården vid Fyrisån och den anatomiska teatern i universitetets huvudbyggnad beskrivs som avgörande för hans yrkesval, medicinarens. Han fick så småningom undervisning i praktisk medicin för professor Nils Rosén, som instruerade sina studenter i dissekerandets ädla konst. Tidigare hade endast kirurgiska ingrepp lärts ut till blivande fältskärer, men professor Lars Roberg, även han verksam i Uppsala, hävdade att ”riktiga” läkare även måste befatta sig med kirurgi.

Rosén hade stort inflytande över Bäck, men ännu större inflytande skulle Linné få, vilket skulle visa sig efterhand då en nära och familjär vänskap utvecklades. Bäck bevistade inledningsvis Linnés privatlektioner i proberkonst (malm- och mineralanalys) och botanik. Bäck skaffade sig även inflytelserika vänner i Uppsala, vilket gynnade hans studiegång. Våren 1739 började han skriva sin avhandling om lungdot, en fruktad sjukdom, som han personligen haft erfarenhet av då den drabbade hans far och andra släktingar i hemstaden Söderhamn. Bäck disputerade våren 1740 på avhandlingen. Hans stora intresse för läkemedel skall ha sammanfallit med hans intresse för växter och dess medicinska effekter. Själv förfogade han över ett herbarium med knappt femhundra växter i början av 1740-talet. Ytterligare en avhandling, denna gång om rödsoten, försvarade han vintern 1741. Mellan 1741–45 tillbringade han några år utomlands, en typ av resa som vid denna tidpunkt fortfarande fungerade som en slags bildningsresa för många studenter och akademiker. Målet var Holland, England, Frankrike och Tyskland. Under utlandsåren blev Bäck även invald i Vetenskapsakademien, troligen på initiativ av Linné. Relationen med Linné fördjupades i samband med Bäckes idoga arbete att ge ut dennes *Systema naturae* i Frankrike med franska beteckningar istället för svenska. Tidigt arbetade han även fram den moderna farmakopén i Sverige.

När Bäck återvände till Sverige efter fyra år utomlands ville han försöka ta sig an frågan om den skriande läkarbristen på landsbygden, särskilt i norr, en fråga som alltid upprört honom. Frågan fick förnyad aktualitet för honom genom att han, hösten 1745, fick en assessorsbefattning i Collegium Medicum föregångaren eller embryot till dagens Socialstyrelse. Så småningom blev han chef för organisationen, och utifrån denna position kom han att engagera sig i vårdfrågorna. Det handlade

både om att förbättra vården organisatoriskt (särskilt frågan om provinsialläkarna) och kunskapsmässigt (frågan om den medicinska utbildningens innehåll och utveckling). Bäck var även mannen bakom inrättandet av Serafimerlasarettet i Stockholm, landets första sjukhus där även klinisk undervisning bedrevs.

Till inte så liten del av biografien riktas uppmärksamhet mot Bäckes roll som hovmedikus, dels till Fredrik I, dels till Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika. Här finns utrymme för en del putslustiga beskrivningar om Bäckes knappa möjligheter att verkligen fysiskt undersöka kungligheterna, vilket var förknippat med en del rigida restriktioner. Bäck kände även en del ambivalens inför denna roll som tidvis var mycket krävande, både i fråga om tid och om engagemang. Till Bäckes många uppdrag kan även nämnas att han vid tre tillfällen var preses i Vetenskapsakademien, ett hedersuppdrag.

Ihres uppgift är tydlig och klar – att introducera Abraham Bäck för en bredare allmänhet på ett lättfattligt och överskådligt sätt. Författaren ger även inblickar i det svenska 1700-tal som Bäck verkade i med betoning på den medicinska och sociala situationen. De krig som rasade mot grannarna under seklet, vilket självfallet fick betydelse för hälsosituationen och ställde ökade krav på kunskaper om kirurgi, skildras även överskådligt.

För medicin- eller 1700-talshistoriker är Bäck knappast okänd, men det är å andra sidan inte främst för dem som Ihre skriver. Medicinare som skriver medicinhistoria är ingen ovanlighet, även om det inte är medicinhistoria i professionell mening. Ett medicinhistoriskt verk av akademisk karaktär hade t.ex. rimligen fokuserat på tydliga frågeställningar, presenterat forskningsproblem och förhållit sig till det aktuella forskningsläget. Det kritiska förhållningssättet är en självklarhet. Arbetet saknar dock inte bearbetning av handskriftsmaterial; här finns manuskript och brevsamlingar från bl.a. Karolinska Institutet, Riksarkivet, Uppsala universitetsbibliotek och Linnean Society i London.

För den som intresserar sig särskilt för svensk medicinhistoria, personhistoria eller svenskt 1700-tal finns en del intressanta upplysningar att hämta hos Ihre. Hans bok ger en god introduktion till Abraham Bäck, som för många nog är tämligen okänd.

Henrik Brissman, Lund